Jaap van den Born

bout rimé

een exposé

Gratis e-boek van:

HET VRIJE VERS

Het bout rimé: een exposé

Dulot was een beetje een rare.
In de kringen van de Parijse dichters waarin hij zich bewoog telde hij niet echt mee en er is ook geen werk van hem bewaard gebleven.Toen hij arm en berooid stierf lag het dus zeer voor de hand dat zijn naam voor altijd vergeten zou worden en dat dat niet zo is, komt omdat hij de aanleiding vormde tot een wereldwijd verspreid literair spel dat tot op heden in vele landen navolging vindt, al is het in ons land verdwenen.
En dat allemaal door een inbraak, in 1648, in zijn ongetwijfeld schamele bewoning.
De dief had, zo klaagde hij tegenover collega-dichters, een groot aantal waardevolle papieren gestolen, waaronder maar liefst driehonderd sonnetten.
Dit reusachtige aantal leidde tot begrijpelijke verbazing, maar, zo legde hij uit, ze waren nog niet af: hij had alleen de rijmwoorden vast opgeschreven. De hilariteit was hierop niet van de lucht, maar het idee sloeg aan en al spoedig was een nieuwe rage geboren: het schrijven van gedichten op opgegeven rijmwoorden: het bout-rimé.
Bouts-rimés waren het helemaal en heel Europa hield zich er mee bezig, zozeer zelfs dat het in 1654 onderwerp was van een satire van niemand minder dan Sarrazin: *La Défaite des bouts-rimés*, wat een groot succes bleek.

Tot ver in de 19de eeuw bleef het populair, wat onder andere blijkt uit de beschrijving van een optreden in Zwitserland van de Franse improvisator Eugène de Pradel, in *Vaderlandsche Letteroefeningen* van 1830.
Deze rondreizende 'Poëzijprofessor' riep bij de onbekende schrijver van het stuk vooral wrevel op door zijn 'opgeblazene, gemaakte en bespottelijke bewoordingen' op zijn reclamebiljetten en zijn galanterie, 'inzonderheid jegens de dames', waarmee hij zich redde 'als hem denkbeelden ontbraken', maar hij gaf toe: 'Zijn brein is inderdaad het magazijn eener spinfabriek van alexandrijnen', en: 'De aanvulling der gegevene eindrijmen, die thans volgde, was ontwijfelbaar het beste'. Hij gaf er een voorbeeld van:

Messieure, je ne suis pas si bête;
On ferais cuire un artichaud
Du feu qui brule dans ma tête:
C'est un véritable réchaud.

Waarom ik vooral bij dit artikel stilsta komt door een opmerkelijk detail dat de schrijver noemt:
'Het rijmen voor de vuist is door Pradel, sinds enige maanden, te Parijs zoo zeer Mode geworden, dat de jongens op de straat elkander ongerijmheden in rijm toeroepen.
Hierdoor is het improviseren min of meer in kwaden reuk geraakt; en men begint thans in te zien, dat men het, met veel oefening en een voorraad van immer wederkeerende idéen, zegswijzen en wendingen, veiligt even ver als Pradel zou kunnen brengen.'
Mijn kop eraf als die Pradel niet verantwoordelijk was voor de eerste straatrappers in Europa!

BOUTS-RIMÉS

PUBLIÉS PAR

ALEXANDRE DUMAS

PARIS
LIBRAIRIE DU PETIT JOURNAL
61, BOULEVARD MONTMARTRE 61
1865

— 44 —

ACROSTICHE

Dumas, tu fis Cécile, une adorable *femme;*
Un théâtre complet; citons *Catilina,*
Monte-Cristo, ce roi, cet ange à la belle *âme;*
Amaury, d'Harmental, qui jamais ne *fouina;*
Salvator, Ingénue. Avec l'esprit tu *jongles,*
Pour causer en monarque ou bien en *citoyen,*
Et, sans haine, tu fuis des jaloux les coups d'*ongles :*
Rome t'a fait sourire en te nommant *païen ?*
Et, parlons vrai : ce n'est pas pour des *mirabelles.*
Ton discours Delacroix t'a fait un *Mirabeau.*
Une Vie au Désert et tes Jehannes les *belles*
Serviront au roman de guide et de *flambeau;*
Et puis, vingt ans après, Médicis, l'*Orestie,*
Refoulent loin Balzac, et Sand, et *Gabrio.*
A qui te comparer, mon maître en *repartie?*
Sur un point tu faiblis : hélas! c'est sur *agio.*
Il est fort en salade, et avec une *figue,*
M'est avis qu'il pourrait me dresser un *faisan.*
Méditant Balsamo, Margot avec la *Ligue,*
Ou décrivant les lieux d'où vient le *parmesan,*
Rêvant de d'Artagnan ou d'un casse-*noisette,*
Tu fis un œuvre encor : c'est ton meilleur *pâté.*
Esprit fin, délicat, peintre de la *grisette,*
L'auteur qui te salue est un âne *bâté.*

MARCOUT.

Een extra opkikker kreeg het bout rimé in 1865 toen Alexandre Dumas een prijsvraag uitschreef met de opdracht een gedicht te schrijven op een aantal rijmwoorden, waar maar liefst driehonderdvijftig reacties op kwamen. Hij bundelde ze allemaal in een boek, dat de toepasselijke titel *Bouts-Rimés* kreeg. Het is weliswaar een uniek boek, maar daar de enige eis het eindrijm was, ontbreekt bij de meest gedichten structuur en is het tamelijk onleesbaar, al hebben zes deelnemers de moeite genomen er niet alleen een bout-rimé, maar ook een acrostichon van te maken waarin Dumas opgehemeld wordt, zie het voorbeeld.

In ons land leidde dit boek tot het enige bout-rimé van Multatuli, in **Idee 693**:

‘Ja, *Ideeën* heeft ieder! Alles wat in verband staat met algemene wysbegeerte, met politiek, staathuishoudkunde, met litteratuur, schynt algemeen eigendom te wezen. Wie rymen kan, is ‘n verzenmaker. Wie verzen maakt, is ’n dichter. Wie STUART MILL aanhaalt, is ´n ekonomist. Enz.
Ik herinner me de klacht hierover van ALEXANDER DUMAS, die eens in ´t hoofd had gekregen ´n soort van prysvraag uitteschryven over zekere eindrymen, waarvan de invulling hem byzonder moeielyk voorkwam. De prys werd niet toegekend, omdat er zoveel oplossingen waren ingekomen dat de goeie DUMAS erkende ze niet alle te hebben kunnen lezen. *´Je n´aurais jamais cru*, zeide hy, *qu´il y eût tant de poètes en France*!’

Maar – nu eens voor ’n ogenblik aannemende, dat ‘r poëzie steekt in zulke spelery – ’t waren er ook *poètes* naar!
“’t Is zonderling, schreef DUMAS, dat ieder meent te kunnen meedoen, zodra er spraak is van letterkundige arbeid. Iemand die goed onderwys had genoten in harmonieleer of tekenen, zou toch niet naar de prys dingen, die uitgeloofd was voor ’t schoonste muziekstuk of de beste schildery. Maar verzen…’
Nu ja, die kan ieder maken…zelfs een dichter, in ogenblikken van *défaillance* of verveling. Ziehier myn eindrymelary, de slechtste niet onder de vier- of vyfhonderd (Multatuli kan natuurlyk niet nalaten te overdryven JvdB) kunstprodukten die op de uitdaging van DUMAS in’t strydperk verschenen;

Enseignez, A plus B, l'algèbre à votre FEMME,
Ou l'art de tricoter au fier CATILINA;
Tenez de longs discours sur les élans de l' AME
Au requin expirant qu'un matelot FOUINA.

Parlez de consience au Tartuffe qui JONGLE;
Au tyran aveuglé des droits de CITOYEN;
Prouvez au beau condôr qu'il peut se passer d' ONGLE;
Expliquez: ‘trois font un, et un trois’ *au* PAÏEN.

Avalez des boulets, comme une MIRABELLE;
Méprisez le génie du fougueux MIRABEAU;
Refusez ‘ce chapeau’ aux voeux de votre BELLE;
Eclipsez le soleil par un méchant FLAMBEAU.

Cherchez Paris en Chine, et Rome en ORESTIE;
Attaquez sottement l'esprit de GABRIO;
Calculez des douleurs la charge REPARTIE
Qu'engendre le bonheur d'un joueur d' AGIO.

Nommez Rolet... honnête, et le vautour: bec- FIGUE;
Rassasiez un ours de l'aile d'un FAISAN;
Confondez blanc et noir, la Fronde avec la LIGUE;
Tarquin superbe avec le fuyard PARMESAN.

Enfermez l'univers en coque de NOISETTE;
Coupez l'aurore en deux, comme un petit PÂTÉ;
Parlez d'astronomie à la fraîche GRISETTE...
Mais... cachez votre esprit à un baudet BÂTÉ!

..

Het bout rimé maakte, ondanks de zure opmerkingen van Multatuli, furore in Europese letterkundige kringen en overal ontstonden clubjes die zich ermee bezig hielden, tot Schotland toe. En nog steeds mag het zich in de Angelsaksische landen verheugen in een voortdurende populariteit, gezien de bouts-riméswedstrijden die op internet te vinden zijn

Ook ons land ontkwam niet aan de nieuwe rage uit Frankrijk en werd overspoeld met eindrijmen, zoals ze hier ook wel genoemd werden, overwegend op twee gebieden: in de polemiek en voor de gezelligheid.
Onze voorvaderen lieten hun lieren een duchtig woordje meespelen als iets hen niet aanstond en tegenpartijdigen sloegen elkaar met rijmen om de oren dat het een lust was. Zo schreef J. Nomsz in 1768 een treurspel, *Zoroaster*, waarmee de vloer werd aangeveegd door critici, zowel in proza als in bouts rimés, waarop medestanders te hulp schoten, ook in proza en bouts rimés.

ZOROASTER,
TREURSPEL
DOOR
J. NOMSZ.

TE AMSTELDAM,
By Isaak Duim, op den Cingel, tusschen de Wagenstraat en de Drie-Koningstraat, 1768.
Met Privilegie.

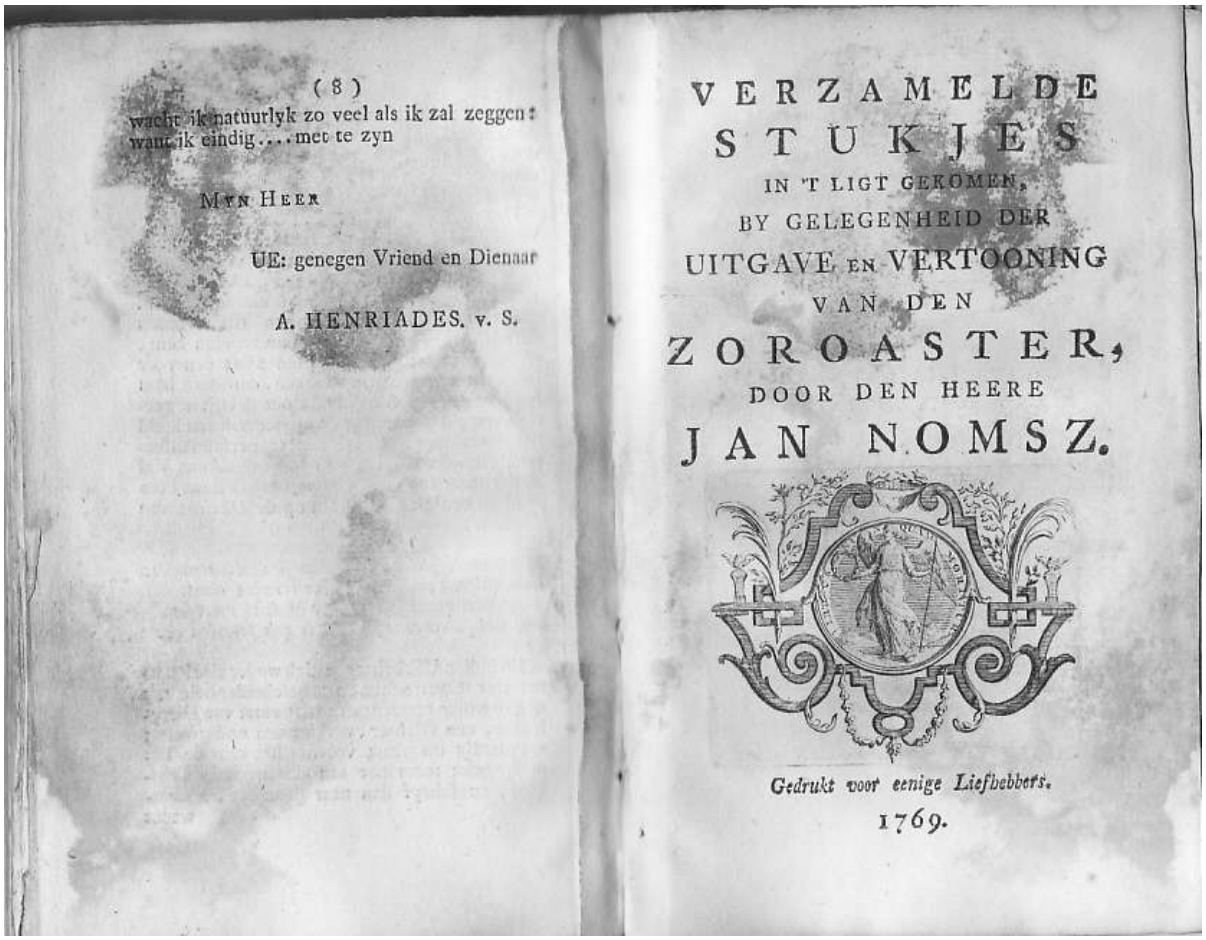
(8)
wacht ik natuurlyk zo veel als ik zal zeggen:
want ik eindig....met te zyn

MYN HEER

UE: genegen Vriend en Dienaar

A. HENRIADES. v. S.

VERZAMELDE
STUKJES
IN 'T LIGT GEKOMEN,
BY GELEGENHEID DER
UITGAVE EN VERTOONING
VAN DEN
ZOROASTER,
DOOR DEN HEERE
JAN NOMSZ.

Gedrukt voor eenige Liefhebbers.
1769.

Van dit Stukje zijn maer weinige afdrukken gemaekt; op verzoek van eenige Liefhebberen, die hetzelve gaerne bij de geschriften voor en tegen den ZOROASTER van den Heer JAN NOMSZ, voegen wilde.

BOUTS-RIMÉS,
OF OPGEGEVEN
RYMKLANKEN,
INGEVULD TER EERE
VAN DEN HEERE
JAN NOMSZ,
DICHTER VAN HET
TREURSPEL
ZOROASTER.

NOMSZ — *is een rymelaar: zijn werk is vol gebreken;*
Och! als de Jonge sterft zal niemant van hem spreeken.
NOMSZ in IEMANT en NIEMANT.

Is ZOROASTER u bekent? zo ken den . . . . . *Dichter:*
't Is NOMSZ, een trotsche geest, en eigen eerzuil . . . . *sligter,*
Die zelden iets bewerkt uit eigen . . . . . *overleg;*
Maar doorgaands zig bedient van een betreden . . . . . *weg.*
Zyn opgeblazen geest doet zyn verdiensten . . . . . *hinder,*
Gebruikte hy verstand, had hy wat eerzugt . . . . . *minder,*
Misschien was dan zyn geest ter Dichtkunst welge . . . . *schikt;*
Maar eigenwys, in 't net des yd'len waans ver . . . . . *strikt,*
Word hy der Dicht'ren walg, een Laffe kunst ont . . . . *eerder.*
Hy waant zig Redenaar, Poëet, ja Wys be . . . . . *geerder;*
Maar Grootspraak, en Gepoch, zie daar zyn grootste . . . *werk:*
Beschouw in *Asser* NOMSZ, de dwaasheid is hun . . . . . *merk.*

NAAR WAARHEID.

UITLEGGING,
VAN HET ZINRYK
TYTEL-VIGNETJE,
GEPLAATST VOOR DEN
ZOROASTER,
En de overige Kunstwerken, van den Heere
JAN NOMSZ.

Een' Jonge, naakt en kleen, verbeelt ons hier de . . . . *Dichter,*
Die zyne Zuil bewaart als eygen . . . . . *eerzuylsligter.*
Hy hout hem voor den val, wel vast, met . . . . . *overleg.*
Zyn oog ziet uyt naar een' nog niet betreden . . . . . *weg.*
Op dat 't gezond verstand zyn oogmerk niet . . . . . *verhinder,*
Voert hy een' stompe Spiets; en eene Krans, die . . . . *minder*
Voor kruyn als linkerhand, te dragen, is . . . . . *geschikt.*
Het Kreupelhout, toont ons wat steeds zyn' geest . . . *verstrikt.*
Hy treed op Vinding, als zyn Dicht- en- . . . *Kunst-onteerder,*
Die met de Slaapmuts op, de Mom eens . . . . *Wysbegeerder,*
En 's Dichters Hartworm, plat ter aarde ligt, by . . . . *'t werk*
Des Lierpoëets, wiens naam zal staan op 't . . . . . *grafsteenmerk*
Dat ons het bleek vrzschiet vertoond met volle . . . . *klaarheid,*
Daar 's Dichters eigen * spreuk op pryken zal . . NAAR WAARHEID.

ANONYMUS, DITEZ TON NOM.

* *Och! als de Jonge sterft zal* Niemant *van hem spreeken.*

BOUTS-RIMÉS,
GEZONDEN AAN DEN HEER
J. NOMSZ,
EN INGEVULT TEN
GRAF-SCHRIFT,
OP DEN
ZOROASTER.

Hier ligt in 't graf van eer de dapp're . . . . . ZOROASTER,
Geteelt in 't vondryk brein van (*a*) Jonker . . . *Jan Kanaster,*
Gespeent door Hoogmoet, Waan, en . . . . . *Bastaart-Poëzy,*
En opgevoet, in zugt tot . . . . . *Ongodistery*
Heeft hy zig zelv' in 't eynd' van Spyt en Nyd . . . *verwonnen,*
Verhangen aan een' strop, van Krul-Tabak . . . . . *gesponnen.*
Breng Uyën aan, en ween, O kunstryk . . . . . *Amsterdam!*
Om Hem, die eeuwig rust, gestorven toen hy . . . . . *kwam.*
En wilt het jeugdig Lyk met (*b*) Animoo's . . . . . *besteeken,*
Zo zal nog Iemant, *schoon* Hy doot *is, van Hem . . . . spreeken.*

KLEPTOMUSIS.

(*a*) Alias *Don Jan Richardo.*
(*b*) Zeker bekent Liefdekruit dat op de Hei groeit.

Als ze geen ruzie maakten kwamen ze gezellig bij elkaar op partijtjes om, onder het mom van letterkundige arbeid eens stevig te schransen en het op een zuipen te zetten en daarbij was het bout rimé een geliefde onderbreking van het bambocheren.
Het waren niet de geringsten (hoewel: die ook) die zich er mee bezig hielden: in de biografieën van alle grote namen wordt melding gemaakt van dit tijdverdrijf.
Nicolaas Beets beschrijft in 1833 in zijn dagboek zijn ontgroening als Leids student en vermeldt dat één opdracht bestond uit het maken van een gedicht op rijmwoorden, hem opgegeven door Gerrit van de Linde (de latere Schoolmeester), die daar in een brief aan Jacob van Lennep, gedateerd 24 oktober 1833 van zegt: 'Ik zend u hiernevens een vers hetwelk een groen in mijne tegenwoordigheid op een door mij opgegeven onderwerp en op gegeven eindrijmen heeft vervaardigd, en hetwelk mij zo bij uitstek heeft bevallen (…) dat ik mij niet heb kunnen weerhouden het u mede te deelen. (…)De maker heet Beets en is de zoon van een Haarlems apotheker, zijn voornemen is theologant te worden, doch behalve dat hij zeer schoone verzen maakt en een fraaije stem heeft, weet hij volstrekt niets gelijk bij zijne ontgroening is gebleken'.
Zo kreeg Leclerq tijdens een maaltijd van de Nederlandsche Maatschappij van Letterkunde te Leiden eens de opdracht een vers te maken met de woorden meloen/dommer/pompoen /komkommer, waarbij Van der Palm het onderwerp aangaf: de Letterkunde, waarop dit tot stand kwam:

'De vrucht van letterkunde is zoeter dan meloen
En langer van geest; die dit ontkent is dommer
Dan die de perzik stelt beneden de pompoen,
Of sappen zoekt in kurken en droogte in den komkommer'

In 1838 schreef J. Buel enigszins zuur in zijn *Proeve eener verzameling van de voornaamste regelen der Nederlandsche Versificatie, met aantekeningen doormengd betrekkelijk den Poëtischen Stijl, door voorbeelden en aanhalingen uit vele gezaghebbende Dichters en Proza-schrijvers gestaafd en opgehelderd; met de omschrijvingen van de meeste Dichtsoorten; bijzonderlijk geschikt voor Latijnsche en Fransche scholen en aankomende onderwijzers*: 'Nog heeft de zucht tot rijmen (la métromanie) de zoogenaamde eindrijmen (Bouts-rimés) uitgevonden, zijnde rijmwoorden, die opgegeven worden, ten einde daarvan, door invulling van goede zinnen, verzen te maken', maar dat weerhield de gevierde dichter Vincent Loosjes er niet van enkele jaren later in zijn *De veldslag bij Waterloo en dichtproeven* enige bouts rimés op te nemen.

EEN DRONKAARD.

ZEDEPRINT IN DEN SMAAK VAN HUIGENS,

OP OPGEGEVEN EINDRIJMEN.

Hij is een almansdweil; een zoeker van den . . . . *dood;*
Een volle maan bij dag; bij kan en glazen . . . . . *groot;*
Een ſtraat-komeet; een held, die nooit den moed laat *zakken;*
Een levend wijnvat; zwaar beladen, zonder . . . . . *pakken;*
Een handlaar op Schiedam; een wandlaar zonder . . *doel;*
Steeds dorstig als een eend, voor al wat droog is . *koel;*
Een ſnoek bij tijd en wijl, die in den wijn wil . . . *leven;*
Bejaard een ſchuddebol, wiens ſtramme leden . . . . *beven;*
Zijn hemel is de kroeg, een leege flesch zijn . . . . *hel;*
In alles even traag, ſchijnt hij in alles . . . . . *ſnel;*
Een priktol voor de jeugd; karbonkels zijn zijne . . . *oogen;*
En ſchoon hij kletst in 't ſop, nog vreest hij voor 't ver*droogen;*

D 3 Een

Light verse was in die tijd zeer in zwang, ook bij serieuze dichters die zich niet schaamden voor hun taalbeheersing, ja er zelfs prat op gingen.
Ook in de biografie van Cornelis van Lennep door J. van Lennep wordt gewag gemaakt van de voorliefde voor het bout rimé.
Niettemin is er maar bitter weinig bewaard van deze overvloed, omdat ze als spel op die slempavonden gemaakt werden en gewoonlijk niet in druk verschenen.
Een zeldzame beschrijving van zo'n avond, oesterpartijtjes genoemd, vond ik in de biografie die de predikant Mees schreef over zijn vader (*Mr. Gregorius Mees in zijn leven en werken, geschetst door zijn zoon Mari Johan Mees, Predikant te Haarlem. Alleen voor de familie gedrukt; niet in den handel* (en niettemin toch in mijn boekenkast beland JvdB), Haarlem 1889) die als lid van de Afdeeling Rotterdam van de Maatschappij van Fraaie Kunsten en Wetenschappen regelmatig aanzat aan de oesterpartijtjes waar het bout rimé volop bloeide.

Hier de tekst, waarbij je voor altijd met de vraag zult blijven zitten wie aan de letteren en zijn jeugdig huisgezin ontviel door bespotting en een kwijnende ziekte. Ik weet het lekker.

en impressionabel karakter. De openlijke bespotting trok hij zich bovenmate aan, hij verviel niet lang daarna in een kwijnende ziekte, en ontviel eerlang aan de letteren en aan zijn jeugdig huisgezin.

Zoo bezat Rotterdam dus in die dagen uitnemende krachten. Geen wonder dat de afdeeling bloeide en de nabroodjes allergezelligst waren. Zien wij nu op een avond bij een der oesterpartijtjes in de Bierstraat in den jare 183. ('t laatste cijfer vind ik oningevuld) den kring rond dan vinden wij er nog A. VAN DER HOOP JR. en VAN DAM VAN ISSELT. De eerste, de Rotterdamsche dichter, die in allerlei letterkundige vereenigingen optrad en de andere zóó bekend, en zóó dikwijls beschreven, dat aan zijn juist geteekend beeld bijna geen trekken behoeven te worden toegevoegd. Men hield toen veel van improviseren en bouts-rimés of verzen op eindrijmwoorden, die dan te voren werden opgegeven. OOSTERWIJK BRUIN was daarin later een meester. Hij had zich in dit genre een naam verworven. In 1859 en wel 16 September was Mr. Is. DA COSTA benoemd als lid van verdienste der Hollandsche Maatschappij. Des middags aan den maaltijd te Amsterdam, waar BRUIN ook aanzat, verzocht men hem proeven van zijn talent te geven. Men noemde als eind rijmwoorden *eisch* — *pleiten* — *paleis* — *feiten* — *blik* — *honden* — *tik* — *gevonden* — *ja* — *laster* — *bak* — *vaster* — *muur* — *uilen* — *uur* — *zuilen*.

Het was zeker nadat de flesch goed was rondgegaan dat de keuze viel op zoo weinig beteekenende woorden die wel geschikt zouden zijn de Muze der poësie op de vlucht te jagen. Toch maakte de dichter er het volgende vers van dat, dunkt mij, den goeden roep, die van hem uitging volkomen wettigt.

Aan de aanwezige dischgenooten:

Het is uw aller wensch zoo niet uw aller *eisch*
Dat ik een vers hier lees, 'k tracht niet mij vrij te *pleiten*
Al treed ik zeldzaam meer in 't dichterlijk *paleis*
En draag ik nog slechts roem op langverloopen *feiten*
Maar zoo 'k ter regter zij op hem mag slaan mijn *blik*.

(Gelijk een jager ziet op zijn getrouwe *honden*.)
Die toovert met de lier waarop ik nauwelijks *tik*
'k Heb voor 't gevraagde lied de rijkste stof *gevonden*
'k Zing 't honorairelid — wie? raad! DA COSTA *ja!*
De man in roem zoo ver verheven boven *laster*
Dat wie hem tergen durft door ons bespot wordt, *bah!*
Hoe meer zoo'n taal hem hoont staat slechts zijn roem te *vaster*

(aan den heer DA COSTA)

Blijf steeds 't gebied der kunst tot onverwrikbre *muur*,
Bescherm ons bij 't gekras van opgeblazen *uilen*,
Dan denken we altoos blij aan dit genotvol *uur*
Waar u deez' Maatschappij mag tellen bij haar *zuilen*.

OOSTERWIJK BRUIN heeft zich bij vele gelegenheden doen hooren en had voor dit genre een onnavolgbaar talent. Thans hooren die bouts-rimés met zooveel dat in die dagen in de letterkunde werd op prijs gesteld geheel tot het verleden.

Door een der gasten wordt nu voorgesteld, dat men op TOLLENS een gedicht zal vervaardigen en wel op de volgende rijmwoorden: *Oester* — *Schulp* — *Woester* — *Tulp* — *Geregen* — *Flesch* — *Degen* — *Alebes*.

De eerste, die er zijn krachten aan beproeft, is A. VAN DER HOOP JR.

Hij rijmt aldus:

Aan TOLLENS.

Waarom verbergt gij steeds als waart g'een Engelsche *oester*
Uw gaven, ons zoo waard, als in een dichte *schulp*.
Ontsluit voor m' u bestorm met vragen telkens *woester*
Uw kunst voor onzen gloed, als voor de zon de *tulp*.
Al werd u vaak om 't hoofd een lauwerkrans *geregen*,
Een nieuwe wacht u hier bij 't rondgaan van de *flesch*
Zij wacht' u door VAN DAM, zoo fiksch ter lier als *degen*,
Bij 't loflied van de druif, ten spijt van de *alebes*

VAN DAM rijmt aldus:

Wat TOLLENS doet ge u voor als waart ge een Engelsche *oester*
Wat kruipt ge volkspoëet zoo deerlijk in uw *schulp*
Wanneer uw toorn ontwaakt, dan raast ge als een *verwoester*
Soms is uw lied gelijk aan roos, viool en *tulp*,
Wie ook in 't enge keurs uw Muze heeft *geregen*,
Uw Muze is wakker steeds als wij na menig *flesch*,
Kom, Dichter, kom ontwaak, zing op en dat ter *degen*
Of voortaan wordt uw dronk de sap van d' *alebes*

En nu is de beurt aan BOGAERS. Hebben de andere dischgenooten zich niet doen hooren? of vond mijn Vader de proeve van hun talent niet waard opgeteekend te worden? Vooral de 4 laatste regels toonen, dunkt mij, dat men hier in BOGAERS met een wezenlijk dichter te doen heeft.

Zie, TOLLENS, een verwijt in ieder Engelsche *oester*
Kruip, zwijgende poëet, van schaamt thans in uw *schulp*
Uw dichtrenhof ligt woest geen woestenij ligt *woester*
Geen roosje geurt er meer, geen anjelier of *tulp*.
Had ik een zwaard op zij, gij werd er aan *geregen*.
Ik vraag voldoening toch, maar 'k vraag ze met de *flesch*
Beloof ons beterschap en houd uw woord ter *degen*,
Of onze tong wordt scherp als 't sap der *alebes*.

Met andere proeven zou ik deze herinnering kunnen aanvullen. Ik zal het echter niet doen. Misschien gevoelt iemand later lust de geschiedenis van de eertijds bloeiende afdeeling uitvoerig te vertellen.[1]

[1] Ben ik goed ingelicht dan bevinden zich alle papieren, stukken, brieven, bescheiden die op de Rotterdamsche afdeeling betrekking hebben, bij den rector van Rotterdams gymnasium, Dr. C. M. KAN. Wellicht geeft hij ons later eenige mededeelingen en herinneringen die, wanneer zij niet te lang op zich laten wachten, door velen met belangstelling zouden worden ontvangen.

De genoemde Oosterwijk Bruin is Jacob van Oosterwijk Bruyn (1794–1876) een in zijn tijd gevierd dichter van luimige en boertige stukjes, befaamd om zijn parodieën, van wie gezegd

werd: 'Zijne verschijning in het spreekgestoelte van "Oeffening"was reeds genoeg, om het gehele publiek tot schaterlach te nopen. Zijne latere gedichten werden zeer populair, herhaaldelijk gedrukt en in eene volksuitgaaf bij duizenden verspreid".
Nu totaal vergeten en dat hij een naam verworven had als bouts rimés-dichter is onbekend. Dat heeft hij in ons land gemeen met het bout rimé: het stierf uit en werd vergeten.

Nadat het geweld van de vijftigers over ons heen was gerold, overleefde het vormvaste vers in stille hoekjes en het cabaret en maakte in de jaren zeventig van de vorige eeuw een voorzichtige rentree, mede door het werk van Drs. P.
Maar in zijn klassieke *Versvormen* komt het bout rimé alleen voor in een voetnoot, zonder uitleg. Het is immers geen versvorm.
Een enkeling (Cees van der Pluijm, Gerrit Komrij, Frits Criens, ikzelf) schreef nog wel eens met dezelfde rijmwoorden een pastiche op een bestaand gedicht, maar dat is strikt genomen geen bout rimé: er ontstaat een ironische variant, niet iets nieuws.
De gedachte een nieuw gedicht te maken van rijmwoorden die ik al gebruikt had, kwam bij me op rond 1985 en daarmee vond ik, dacht ik, iets nieuws uit, want het verschijnsel bout rimé was me toen nog onbekend.

Het beviel en ik paste het weer toe toen Cees van der Pluijm, Wilbert Friederichs (die later met Mezzo Macho furore zou maken, o.a. met het programma P capello, meerstemmig gezongen liederen van Drs. P) en ik met 'Gedichten aan de muur' onze poëzie exposeerden in het Steigertheater in Nijmegen.
Wilbert schreef een sonnet op ons en ik antwoordde met een sonnet met dezelfde rijmwoorden.

soort

in onze serie 'wonderen der aarde'
vandaag 'de dichters', ja een heel raar slag
men ziet hier – door de camera gestoord –
een drietal deels vegrijsde, deel bebaarde

de stadsrand is voor hen het toevluchtsoord
het schuwe, zeg gerust: het fijnbesnaarde
doet hen gewoonlijk vluchten voor de dag
bij schemer wordt hun roep het meest gehoord

hoewel men al veel wetenschap vergaarde
omtrent de bronst en paring van de soort
vertoont die soms heel wonderlijk gedrag

ineens verliest een exemplaar zijn waarde
dan springt het van de brug met holle lach
en klinkt alleen de naam nog eeuwig voort

10

bij een foto van pieter france

Variatie op 'soort'

De dichters zijn het schuim der aarde
Een meer dan weerzinwekkend slag
en daarenboven vaak gestoord
Neem nu bijvoorbeeld die bebaarde

de kroeg is vaak zijn toevluchtsoord
En ook die schijnbaar fijnbesnaarde
gaat door het lint van dag tot dag
heb ik van dokter Prick gehoord

En wat ik van het werk vergaarde
van de meest linkse van de soort
(die met dat 'Ik – de Duce' gedrag)

heeft slechts één positieve waarde:
'Hij', roep ik met een holle lach
'plant zich in elk geval niet voort!'

18

Dit was voor mij het begin van een nu al jaren durende verzotheid op dit procédé, uitmondend in de bundel *Drs. P révisé* waarin ik een complete bundel van Drs.P herschreef met gebruikmaking van dezelfde rijmwoorden, die nu dus samen in een boek staan, bij mijn weten een unicum in de literatuurgeschiedenis, die volledig aan de aandacht van de poëzierecensenten is ontsnapt en ik moet dus verdomme tot na mijn dood wachten voor dit bejubeld wordt. Hier heb je een voorbeeld uit de bundel:

Kale hoofden

De millionair was speels en inventief
En had iets heel bijzonders opgezet:
Hij wilde kale lieden inviteren

Voor een bepaalde avond in de Met*
En dan voor hen de zetels reserveren
(Beneden - dat was nodig voor 't complot)

De onmiskenbaar hoofdhaarloze heren
Verheugden zich op gratis kunstgenot
En namen dus hun plaatsing graag voor lief

Maar als men van 't balkon de zaal bezag
Kwam prominent een sexwoord voor de dag

Drs. P

* Metropolitan Opera

De zak

Ik ben een echt gek mens, en inventief!
Zo heb ik eens een theemuts opgezet
Alvorens mijn bezoek te inviteren

Dus toen ik onlangs zou dineren met
Een heer die ook nog echt ging reserveren
Toen smeedde ik een creatief complot

Want hij was een van die wat stijve heren
Zo een van Opera en Kunstgenot
Dus ik verkleedde mij als madelief

De kille blik waarmee hij me bezag
Die achtervolgt me tot vandaag de dag

Jaap van den Born

Het was ook pas nadat ik die bundel geschreven had dat ik erachter kwam dat dit procédé de fiere naam bout rimé meedroeg en dat ik dit helemaal niet ontdekt had en dat het de lange, in ons land vergeten, geschiedenis meedroeg die ik hiervoor beschreven heb.
Daar zou ik mee kunnen afsluiten, want het is een mooie geschiedenis, zoals die wereldwijd bekend is, van de hilarische aanleiding van de berooide dichter Dulot tot de verspreiding tot in de verste uithoeken van onze aardbol, ware het niet dat ik nog een verrassende ontknoping in petto heb.

De hiervoor beschreven ontstaansgeschiedenis van het bout rimé is wereldwijd bekend, zo staat het in de geschiedenisboekjes en de encyclopediën: de dichter Dulot was met zijn verhaal over een beroving de aanleiding tot dit verschijnsel, dat daarna aan zijn opmars begon. Maar zoals de meeste ontstaansgeschiedenissen (jawel mevrouw: ook Genesis) is het een mythe.

Zoals ik meldde, ontdekte ik dit verschijnsel zonder enige kennis van dit fenomeen.
Nu ben ik geniaal, ik ben de laatste om dat te ontkennen en ik zoek mijn vrienden uitsluitend in kringen die dat bevestigen, maar dat voor mij, laat staan voor Dulot, eeuwenlang niemand eerder zelfstandig op deze gedachte was gekomen. leek me toch erg onwaarschijnlijk.
Die Dulot was ook wel erg schimmig: geen gedicht was van hem bekend en dat hij zijn armzalig leven zonder geboorte-en sterfdatum en ook nog zonder voornaam moest slijten was niet alleen zielig, maar ook verdacht.
Wikipedia noemt hem een *minot poet, 'of whom little else is remembered'*.
Little else betekent hier: niets.
Maar waar kwam dat verhaal dan vandaan? Toch van mensen die zich hem herinnerden en erbij geweest waren?

Naspeuringen brachten aan het licht dat er in feite maar één bron bekend is van dit verhaal over Dulot: de Franse dichter Gilles Ménage (1613-1692) die het overal verspreidde.
Het bout riméverhaal over Dulot riekt hiermee wel heel erg naar grapjasserij van één persoon.
Ménage was een vrijgevochten ruziezoeker en sarcast en zeker wel in voor zoiets.

Hij was degene die met het bout-rimé op de proppen kwam en jarenlang beoefende op zijn literaire woensdagavondbijeenkomsten en het populair maakte bij de toenmalige poetry-slams van de Patrissianen. (zoek dit maar op).
Dat het verschijnsel daarvoor niet bestond is ook gewoon niet waar.
Het bloeide misschien niet als rage in kringen van notabelen die onder het mom van letterkunde zich tebuiten gingen aan oesters en drank, maar was wel degelijk al lang in zwang, althans in ons land.

Hieronder zie je een fraai gecalligrafeerd sonnet van P.C. Hooft uit 1621, gericht aan Constantijn Huygens, met daaronder het antwoord van Huygens met dezelfde rijmwoorden. Mooi, nietwaar?
En een bout rimé.

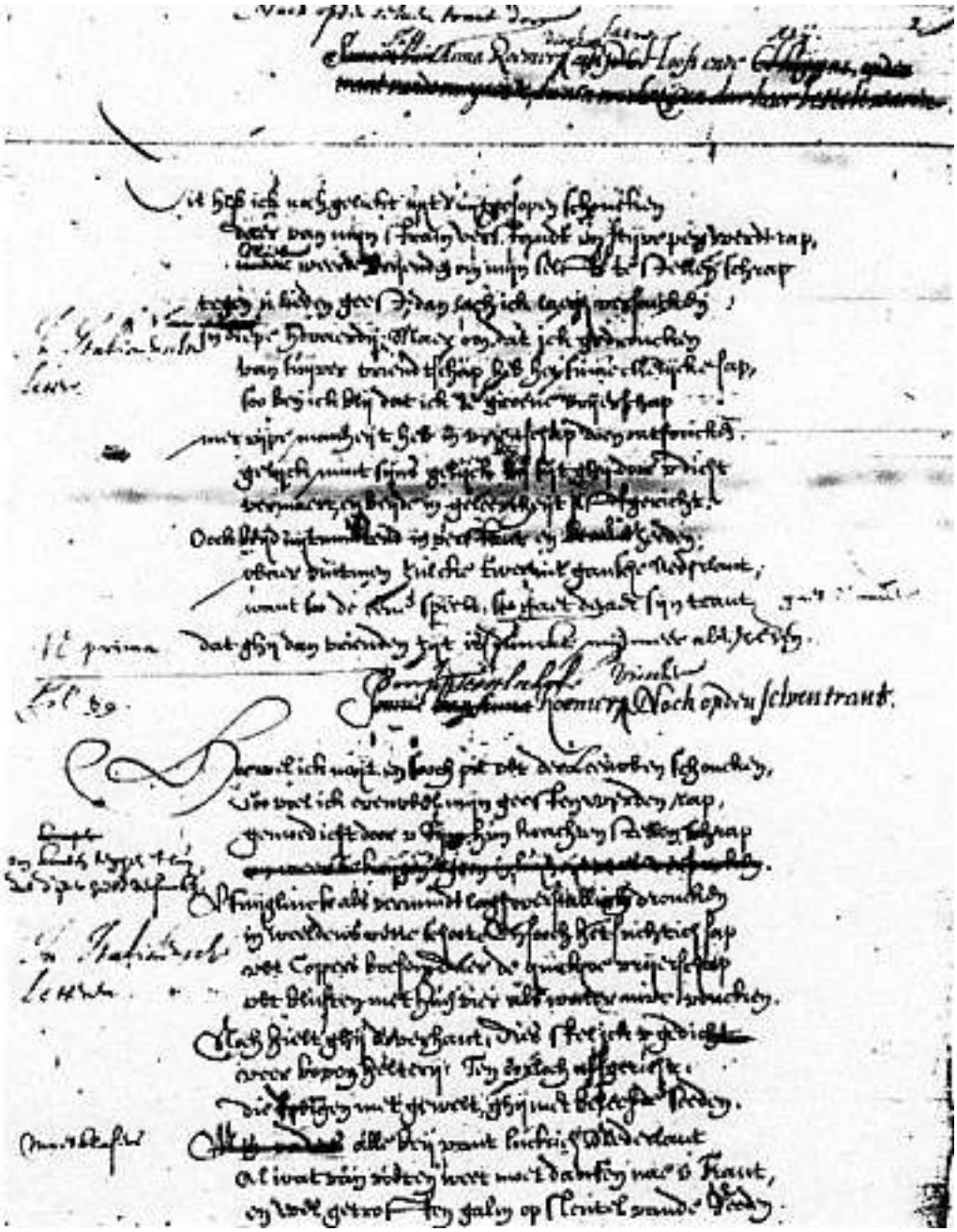

Dit was het begin van een literair spel, waar ook Tesselschade Roemers en haar zuster Anna aan meededen, uitmondend in een reeks sonnetten met dezelfde rijmen die de naam schoncken-sonnetten kreeg.

En ik zei al dat onze voorvaderen elkaar rijmend te lijf gingen als iets hen niet zinde – en dat gebeurde al voordat Dulot in 1648 zijn schimmige bestaan begon. Nog maar enkele jaren daarvoor, in 1645, schreef Vondel een klaagzang over een brand in de Nieuwe Kerk dat aanleiding was voor andersdenkende aanhangers van de Ware Godsdienst om ongezouten van leer te trekken in, jawel, bouts rimés, toen nog gewoon eindrijmen genaamd
Jacob van Lennep (dezelfde die over Cornelis schreef dat die op oesterpartijtjes het bout rimé beoefende) drukt er een aantal af in zijn *De Werken van Vondel in verband gebracht met zijn leven en voorzien van verklaring en aantekeningen* (Amsterdam, Gebroeders Binger, 1858). Hieruit blijkt wel dat het bout rimé in elk geval in ons land tientallen jaren voor het verhaal over Dulot gepractiseerd werd, wat geen geheim was en ook de latere gebruikers bekend zou moeten zijn: het waren niet de minsten die het deden. Het lijkt of het verhaal van Dulot zo is gaan rondzingen dat iedereen het zonder nadenken overnam, zelfs als men beter wist, een verschijnsel dat ook nu niet onbekend is in EO-kringen.
We sluiten af met die Vondelreeks als overtuigend bewijs dat de wereld het mis heeft: geniet met volle teugen van echt vaderlandse, vrome godsdienstijver in eindrijm en bedenk daarna dat het vreselijk meevalt in ons mooie landje met die enge moslims. Die kunnen hier toch niet aan tippen? De haat die er af spat, die vind je niet bij je Turkse groenteboer.

in de gewigtigſte, keurlijkſte en zeldzaamſte boeken enz. welke publicq vercogt zal worden in den Hage op Maendag 8 Oct. 1764 en volgg. dagen ten huiſe van *J. Gaillard* in de Gootſtraet door Mr. F. L. Varron en J. Gaillard, Boekverkoopers." Het kwam in den katalogus echter voor onder No. 1592 als; „TORQUATO TASSO, Hieruſalem verlost, vertaelt uit het Italiaens, door JOOST VAN DEN VONDEL en van denzelven eigenhandig geſchreven, in fol." en het werd voor *f* 28,15 aan zekeren DUBOIS verkocht. Zeker hadden de ſtellers van den Katalogus zich door het ſchrift laten misleiden en den afſchrijver aangezien voor den auteur.

Het begin des volgenden jaars werd te Amſterdam door een treffende ramp gekenmerkt. Op den elfden January omſtreeks twaalf ure des middags ontſtond er onverhoeds brand in de Nieuwe Kerk, zoo geloofd werd door de onvoorzichtigheid der loodgieters, die, aan 't dak geärbeid hebbende, en met den middag afgedaald zijnde, den vuurpot voor een open dakvenster hadden laten ſtaan. Het woei een fellen Oostenwind, en zoo ſloeg de vlam naar binnen, ſtak het drooge houten dak aan en verſpreidde zich vervolgends met zulk geweld, dat, in een half uur tijds, de geheele kerk in lichter laaien brand ſtond. Men wendde veel moeite aan om de vlam te ſtuiten; doch de hoogte van 't gebouw, en 't gebrek aan zulke bekwame bluschgereedſchappen als ſedert zijn ingevoerd, maakten dit onmogelijk. Te drie ure na den middag ſtortten het dak, het houten gewelf, het torentjen, de orgels en de ſchoorbalken, met hetgeen er aan vast was, van boven neder in de kerk, die voorts van binnen geheel uitbrandde. Was de vernietiging van dit fraaie gebouw, 't welk onder de aanzienlijkſte der Kristenheid gerekend werd, een ſtof tot groot leedwezen voor het algemeen, zy wekte inzonderheid de ſmart der Roomsgezinden. Immers, die kerk, hoezeer ſedert byna zeventig jaar niet meer in hun bezit, hoezeer ontdaan van al haar vroegere pracht en luister van beeldwerk en altaren, was nog altijd in hun oog het Heiligdom, gewijd aan de Lieve Vrouw en aan Sinte Katharina, een deel van wier gebeente er zoo lang in een looden bus was bewaard geworden. Geen wonder derhalve, dat ook Vondel in deze noodlottige gebeurtenis ſtof vond voor een fraaien klaagzang, welken ik hier laat volgen.

KLAGHTE
OVER
HET VERONGELUCKEN
DER
KERCKE
VAN
SINTE KATHARINE,
T'AMSTERDAM.

De Koningin van Aemſtels hooftgebouwen
Is nu, helaes! haer blaeuwe ſluier quijt,
En moet bloots hoofts verkleumen, en verkouwen,
In 't hartje van den guren wintertijt.
Zy klippertant, en zit met naeckte ſcheenen,
Haer pylers, paers geſchroeit, gequetſt, gebrant.
Zy treurt in aſch en puin van hout en ſteenen,
Gemengt met loot, en ſtael, en glas, en zant,
En koper van haer moêgeluide klocken;
Belemmert van haer eicken, zwart beroockt.
De vlam heeft haer de pruick van 't hooft getrocken,
Terwijl 't gebeent der dooden braet, en koockt,
En ſteurt den ſlaep der lijcken, diep begraven.
Och borgers! bouwt een achtſte wonderwerck:
Verſlijt een eeuw met zweeten, zwoegen, ſlaven,
En bouwt een rots in ſtucken, om een kerck:
Een oogenblick verreuckelooſt de ſchatten,
Godtvruchtighlijck gezamelt, om Godts eer,
Als met een' arm van ſteen en rots, t' omvatten.
't Gewijde dack van *Eggart* leit ter neêr,

9 *Haer blaeuwe ſluier:* het leien dak, dat, van verre gezien, een blaauwe kleur vertoonde.
10 *Eicken* voor „eiken balken."
11 *Pruick:* hier voor „hoofddekſel." Men houde ſteeds in 't oog, dat ten tijde van V., dit woord nog niets lachverwekkends bezat: het was eerst ſedert de pruiken zelve een belachlijken omvang en vorm verkregen, dat het woord in deſtigen ſtijl onbruikbaar werd.
20 *Eggart:* Willem Eggert, Heer van Purmerende en Trezorier van Holland, had in den jare 1408 de Nieuwe Kerk geticht en den opbouw daarvan voor een goed gedeelte uit eigen middelen bekostigd. Zijn graffschrift woordt nog, ten zuiden van het groote Koor, ter wederzijde van een balk, tusschen twee pilaren, in dezer voege gelezen:
Anno MCCCC ende XVII den XV dag in Julio ſtarff den verbaeren Heer Willem Eggaert, Heer tot Purmerende, geloytert met twee Vicarien ende fundateur van deſe Kerk, die begraven is onder deſt blauwe ſerk.

Verroockt in aſch, eer twee geſlagene uren.
Hoe jaeght het vier den tijt zoo ſnel voorby!
Dit ſchoon geſpan, dat eeuwen zou verduren,
Verzinckt, gelijck een heerlijck ſchip, in 't Y,
Met vlagh, en maſt, en kopere kortouwen;
Daer 't water bruiſcht, gelijck een bare zee.
Men pompt vergeefs, om 't licht der ſcheepsgebouwen
Te redden: och! het water ruckt het meê.
De middaghzon in 't hooftpunt opgeſtegen,
Verneemt den roock, den reuck, en haeſt dien gloet.
Zy zwijmt bykans, gedootverft, en verlegen,
Als Phaëton, en ziet den hoogen vloet
Der vlamme allengs de koele leien lecken,
Daer na de lucht, en uitgedooft. geſtarnt.
Zy roept; 't is tijt, hoogh tijt mijn reis te recken,
Eer Etna hier mijn ros en wagen barnt.
Zy ruckt voorby, alreê van ſchrick getroffen,
En hoort eerlang van achter kruck op krack,
En balck op balck, en dack en toren ploffen;
Daer zerck by zerck in ſtucken ſprong, en brack.
De brant verſchoont kappel, noch koor, noch Heiligh,
Dan by geval, en ſlingert hier en daer.
D' Apoſtel zelf, ja Kriſtus hangt niet veiligh:
Hy rooſt aen 't kruis, en zenght aen zijn' pylaer;
Daer hem de roê den boezem ſtreept met ſtramen.
De Keizer klaeght, daer hy godtsdienſtigh knielt,
Van hitte gloeit, en kommerlijck kan aêmen,
En ſchuwt den brant, die JESUS eer vernielt:
Het ſchijnt hy ſmeeckt *Marie*, en *Katharyne:*
Beſchutſters, ay, beſchut uw out geſticht,
Op dat de zon hier in geen' puinhoop ſchijne;
Dewijl dees Kerck u aen uw' naem verplicht,
Uw tittels voert, en Godt wert opgedragen,
In uwen naem, twee eeuwen lang geleên.

21 *Eer twee geſlagene uren:* voor „in minder dan twee uur tijds."

22 *Als Phaëton:* in onze dagen zoû men Faëton niet meer te pas durven brengen in een gedicht op een Kristen kerk, en waarin eenige regels verder van Kristus en de Heiligen geſproken wordt. Doch in Vondels tijd ergerde dit niemand.

23 *Mijn reis te recken:* volgende de bedoeling des dichters beteekent dit: „mijn reis met vermeerderden ſpoed voort te zetten." Nu zoû men er juist het tegenovergeſtelde door verſtaan

24 Uit dezen regel zoû men wellicht opmaken, dat er, nog na de verandering van 1578, beelden in de kerk waren gebleven; doch het is waarſchijnlijk, dat hier op de beſchilderde kerkglazen gedoeld wordt, even als vs. 46.

46 *De Keizer:* Maximiliaan, op een der kerkramen knielende afgebeeld.
Marie, en Katharyne: de Beſchermheiligen, aan welke de kerk by hare ſlichting was toegewijd.

50 *Beſchutſters:* de gewone uitgave heeft *beſchutters:* waarover zich HUYDEC. (*Pr.* III 74) zeer verwondert, die het aan een onachtzaamheid van den dichter wijt. Zeker heeft hy de uitgave in plano niet gekend, welke wy hier gevolgd hebben; doch zijn berisping van Vondel levert een nieuw bewijs, hoe omzichtig men zijn moet, met iemand te veroordeelen, zonder de zekerheid te bezitten, dat het vergrijp hem te wijten zij.

52 *Tittels* voor „namen," als meermalen.

55 Zoo arm een ſtadt was rijck in uw behagen,
En offerde u hier wieroock, en gebeên,
Ontvouwde uw kracht en deught, door puick van tongen:
Het orgel nam vermaeck in zulck een ſtof,
Zoo dick zijn geeſt door pijpen quam gedrongen,
60 En galmen blies in 't overengelt hof,
In 't oor en koor der Godtheit, hoogh gezeten.
Doch 't is vergeefs, dat Cezar bidt en kermt:
Men leſcht vergeefs: het is om niet gekreten:
Men bluſcht geen vier, zoo Godt ons niet beſchermt.
65 De Kerck gelijckt (gelijck verkracht, eilaci!)
Een Koninghs Bruit, na d' overrompelingh
Van eenigh Rijck, berooſt op hare ſtaetſi
Van ſluierpracht, geſteente, parle, en ringh,
En jammerlijck mishandelt, en geſchonden.
70 Men hangt vergeefs aen 't uiterlijck zijn hart.
Wat met tieras of koper wort gebonden,
Dat ſpat in 't eindt; hoewel het eeuwen tart.
Vergaept u niet aen hout of ſteen uitwendigh:
De ware Kerck ſtaet vaſt, en duurt beſtendigh.

60 *'t Overengelt hof:* „'t hof, waar Engelen over heen zweven."

Men zoû niet licht gelooven, dat een op zich zelf zeer onſchuldig dichtſtuk als het voorafgaande en waarin geen woord van hatelijkheid noch zelfs van klacht over het vroeger met de Nieuwe Kerk gebeurde te vinden was, by iemand ergernis zoû hebben opgewekt. Doch de ondervinding van alle tijden bewijst, dat men doorgaands minder vraagt, wat er gezegd is, dan wie het zegt, en zoo was de omſtandigheid alleen, dat de „Paapſche Vondel" een gedicht gemaakt had op den val eener by de „Paapsgezinden" geliefde Kerk, reeds genoegzaam om verdenking te wekken. Het regende aldra ſchimpdichten tegen hem, waarin men het hoogst kwalijk nam, dat hy zich in zulke byſtere klachten lucht had gegeven om het te niet gaan van „wat kalk en ſteen (!)" Byzondere opmerking verdient een van die ſchimprijmen, door een Leydsch ſtudent, Jacobus Conradus (?), vervaardigd, niet zoo zeer om de poëtiſche verdienste, als wel omdat het geſchreven was op dezelfde eindrijmen als Vondels gedicht, en omdat het een antwoord van zekeren Frederik Landsman en een weder-antwoord van A. Conſtants, beiden mede op dezelfde eindrijmen, uitlokte. Ik laat ze hier alle drie volgen als een ſtaaltjen van het *odium theologicum* van die (ach! waarom niet alleen *van die*) dagen.

KLAGHTE

OVER

HET VERONGELIJCKEN VAN DE WARE LEERE

DER

NIEUWE KERCKE,

AEN DEN PAPIST EN POEET

T'AMSTERDAM,

TEGEN

DE KLAGHTE VAN SINTE KATHARIJNE.

VERWARDE Tolck van Babels hooftgebouwen,
Zijt ghy, helaes! het Evangeli quijt?
Wat boosheid heeft u liefde doen verkouwen
In 't hartje van uw guren wintertijt? [1])
Wacht, ſtokebrand, het hout ſpringt voor u ſchenen.
Uw brandmerck heeft niet ons, maar u gebrant.
Uw Kerck verviel eer dees verſtrooyde ſteenen
Maer Pauzen-Rey was op een gront van ſant.
Wy luyſtren nu niet meer na boeveklocken
Of Fabeltjens geloogen dat het roockt.
Wy hebben ons 't momaenſicht afgetrocken,
D' onzuyverheyd in 't bloetbad afgekoockt.
Hoor, hoe uw brein in ſlaep leit diep begraven.
Papiſt en mal te worden is één werck.
Dit ſlechte volck gelooſt en leeft als ſlaven;
't Verwijſt de ſchrift na 't vonnis van zijn kerck.
Die heeft alleen des Aerds en Hemels ſchatten:
Te Roomen draeght de Paus Gods macht en eer,
Wiens harderſtaf den aerdkloot moet omvatten.
De Keiſer ſelf valt voor zijn voeten neêr.
Maar ſiet eens aen hoe 't rat van avontueren
Verdraeit en jaeght dit oude juck voorby.

1) Die *gure wintertijt* gat nog 30 jaar friſche lentebloemen.

Ons Kerck komt op en ſal uw Kerck verduren
  Daer in Godts woort geſtadigh vloeit als 't Y.
Strijck af uw vlagh en ſtopt uw mondkartouwen.
  D'Outvaders ſchriften zijn een baere zee.
Gy tracht vergeefs hier Babel op te bouwen,
  Ons naeme zelf brengt dog 't Hervormen meê.
Ons waarheyt als een Zonne opgeſteegen,
  Verneemt uw redenen vol roock en gloedt.
Zy zwijmt bykans, gedootverft en verleegen
  Als Faëton: en ziet, een overvloet
Van dwalingen uyt uwen boeſem lecken,
  In meerdertal dan 't ongedooft geſtarnt.
Zy roept: 't is tijt, hoog tijt, mijn glants te recken
  Eer 't Pape-licht meer dan mijn fackel barnt.
Zy mickt en heeft alreê het wit getroffen;
  En hoort eerlang, tot antwoort, krack op krack,
En balcken dat u los gebou moet ploffen;
  Daar 't hart, een zarck, van ſpijt in ſtucken brack.
In 't Papenkoor verbrand den ſchoonen Heyligh
  Die by geval gekocht was hier en daer.
D'Apoſtel zelf, ja Chriſtus hangt niet veyligh.
  Hoe! zengt hy ergentlijck aen zijn pylaer?
Neen, die 't gelooft zijn boezem ſtriemt met ſtraemen
  Het is geen Menſch die hier godsdienſtig knielt
En levend bidt, een beeldt dat kan niet aemen.
  Schuwt dan 't gebedt dat Jeſus eer vernielt.
Wat ſmeeckt gy doôn, Marie en Katharyne?
  Ons ſchutsheer is God die ons heeft geſticht.
En gunt zijn ſon op goê en quaê te ſchijnen
  En ons ſoo dier aen Chriſtus heeft verplicht
Wiens naem men voert; God zijn wy opgedraegen
  In zijnen naem, die voor ons heeft geleen.
Afgodery geen Heyligh kan behagen
  En offert gy haer wierook en geboên?
Haer kracht en deugdt verſachten zelfs haer tongen
  Juyght gy in dees, by haer onwaerde ſtoff?
God noodight ons, die zijn van noodt gedrongen
  Met vaſt geloof te koomen in ſijn Hoff
Daer Chriſtus zelfs ons voorſpraek is geleeten.
  Is 't niet vergeefs tot and'ren dan gekermt?
Is 't niet vergeefs om and'ren hulp gekreeten,
  Zoo is 't vergeefs als God ons niet beſchermt.
Uw Kerck had onſe Kerck verkracht, eilaci!
  Wat klaagt gy dan van overrompeling?
En roof gehaelt op u autaer en ſtaatſi?
  Wy achten die als kinderſpel gering.

b

Tot nootweer is 't gebruykt en niet geſchonden.
  Gy hanght vergeefs aen 't uiterlijcke uw hart.
Ons hart aen niets op aerd wil zijn gebonden,
  Maer aen Gods woort, daer meê 't de wyſte tart
Al hoort gy dat uw kerk ſtaet vaſt uytwendigh,
Ons waere kerk onſichtbaar duert beſtendigh.

JACOBUS CONRADUS.
S. s. Theol. S. Leide Ao. 1645,

Uyt uwen mond zal ick u oordeelen. Lukas XIX: 22.

KLAGHTE

VAN

DE VERONGELIJCKTE WAERHEYD

IN DE

NIEUWE KERCKE

AEN DE PROPHEETEN TE LEYDEN.

VERWARDE Tolck van Babels hooftgebouwen
  Ghy zijt helaes den toom der reden quyt
Uw kwaet begrip uw liefde doet verkouwen
  En buldert als den guren wintertijt.
Het Hemelsch licht heeft niet uw ziel beſchenen
  Maer d' afgront uw geweeten afgebrant,
Wy zingen zelfs, ons kerck is hout noch ſteenen
  God bouwtſe op een Apostolijck Geſant.
Ghy luyſtert nu alleen na boeveklocken,
  Uw waerheyt reyſt gelijck een ſchoorſteen roockt.
Ghy hebt een loos momaenſicht aengetrocken
  Om niet te zien wie d' aerde in bloedbadt koockt.
Hoor, hoe uw brein in ſlaep leit diep begraven.
  Van Geus goet Paeps te worden is Gods werck.
Dit volck gelooft en leeft als vrye ſlaven,
  De Schrift wijſt haer nae 't vonnis van de Kerck.
Die geeft alleen op aerd des Hemels ſchatten.
  Gods dienaer draeght met recht Gods macht en eer,
Wiens harderſtaf de ſchaepskoy moet omvatten.

Uw trots blijft trots, ons ootmoet houdt ons neêr.
Ik zie den draey van 't Rad van Avonturen
Wanneer ick gae uw nieuwe Kerck voorby.
Uw kettery malkander magh verdueren
Als Ebbe en Vloet in 't ongeſtadigh Y.
Ghy voert de vlagh en weert u met kartouwen
En weckt veel quaets te lande en oock ter zee.
Ghy tracht vergeefs uw Babel op te bouwen,
Uw name zelfs brenght dog 't vervormen meê.
Uw waerheyd, als een dwaellicht opgeſtegen,
Verneemt haer vuyle miſt, vol roock en gloet.
Zy zwijmt bykans, gedootverft en verlegen
Als Phaëton, en ziet een overvloet
Van malingen uyt uwen boezem lecken,
In meerder tal als nachts het doof geſtarnt.
Zy roept: 't is tijt mijn breeden wegh te trecken,
Zoo ver mijn licht den oorloghsfackel barnt.
Zy heeft haer wit, een vette wey, getroffen.
Men hoort van moort en ſcheuring, krack op krack.
Men ſpalckt elck balck uw los gebouw moet ploffen.
't Was beter volck dat Kristus rock verbrack [1]).
Het Papekoor verheft een waren Heyligh,
Geen blaeskaeck, die zich opwerpt hier en daer.
D' Apoſtelen noch Kriſtus zelf ſtaet veyligh,
Tot heughenis vereert aan een Pylaer,
Daer ſpiegelt men ons bloetſchult in zijn ſtramen
En buyght voor Godt als men godsdienſtig knielt.
Men eyſt geen hulp van 't beelt, dat niet kan aemen,
Maer ſchuwt al 't geen dat Jeſus eer vernielt.
Men ſmeekt geen doôn. Marie en Katharijne
Zijn levendigh, in 't Hof voor haer geſticht
Daer Godt ons gunt 't gebedt voor haer verſchijne
Wiens voorbeelt Hem, om Kriſtus, oock verplicht,
En in wiens naem Hem dit wort opgedraegen,
Opdat Hy ons door zijn verdienſt verleen.
Magh dan 't gebedt tot d' Heyligen mishaegen
Om 't offren God den reuk van ons gebeên.
Haer kracht en deught verbreyden alle tongen
Onwaerdige, die vloeckt dees waerde ſtof.
God noodigt ons die zijn van nood gedrongen
Vrymoedelijck te koomen in zijn Hof.
Daer Kriſtus zelf, ons voorſpraek, is gezeeten,
't Is niet vergeefs tot and'ren oock gekermt
Zoo 't is vergeefs om and're hulp gekreeten,

1) Men *verbreekt* geen rok, mijn Heer LANDSMAN! men *verſcheurt* dien.

Die maekt u van dien valſchen godſdienſt ſlaven
  En wyſt de Schrift na 't vonnis van u Kerck.
Godt geeft alleen op aerd des hemels ſchatten,
  Geen godloos menſch, hoe hoog in ſtaat of eer.
Des Pauſen ry noch deught noch eer omvatten.
  Hoe rolt haer zaet in Janna's ſpruitjen neêr.
Ghy ſiet den draey van 't Radt van Avonturen
  Als d' een door gift den ander loopt voorby,
Of door 't geſpook zijn Macker kan verduren,
  Wat reekſe vint ghy in dit verwarde Y? [1])
Ghy voert de vlagh met uwe Pluym-kartouwen [2])
  En weckt veel quaet te lande en ook ter zee.
Ghy tracht vergeefs hier Babel op te bouwen
  Gods tempelbou brengt Paeps uytroejing meê.
U valscheyt als een dwaellicht opgeſteegen
  Verneemt haer miſt, haer vuyle roock en gloet
En ſwijmt bykans gedootverft en verleegen
  Als Faëton: Sy siet een overvloet
Van gallich nat, uyt uwen boeſem lecken
  Hoe terght gy ſoo het heldere geſtarnt.
Hoe wyt durft ghy 't vermeeten breyn noch recken.
  Dat in een ſtank van Paepſen yver barnt.
Is dit u wit, hebt ghy het nu getroffen,
  Eer 't Leeuwenneſt door 't Pausdom krijght een krack.
Sien ick noch eerſt u breyn te morſel ploffen
  Met al u rot, 't geen oyt ons vrede brack [3]).
Het Papekoor verheft geen ware Heyligh;
  Maer wel een beelt gehouwen hier of daer
Maeckt dan een beelt u in den Godsdienſt veyligh
  Tot heughenis geſtelt aen een Pylaer [4]).
Zoo ſpiegelt ghy u bloetſchult in de ſtramen
  Van hout of ſteen als ghy godsdienſtig knielt.
En eert het Beelt dat toch gands niet kan aemen,
  Is dat geſchuwt 't geen Jesus eer vernielt
Smeekt ghy geen doôn, Marie en Katharijne
  Syn levendigh in 't Hof voor haer geſtight.
Wat offert ghy 't geen haer niet kan verſchijne
  Veel min dat ghy ons God daermeê verplight.
Hy wil dat Hem 't gebedt wert opgedragen.
  En ſijnen Soon, die ons genaê verleen
Hoe ſou 't gebedt tot d' Heylghen hem behagen,

1) Vul hier aan:
Wat zin in dees verwarde rijmlary!
2) Ra, ra, wat zijn dat? — moet de *Pluym* hier Vondels dichtveder beteekenen?
3) Hoe liefderijk!
4) Dat een beeld alleen tot *Aeugenis* in een kerk geplaatst wordt, daar kan geen Protestant tegen hebben. Zie de Ruyter, van Galen, enz. enz.

Die feght dat Hy alleen wil aengebeên
Sijn lof en eer verbreyden alle tongen
Onwaerdige, die fnoeyt dees waerde ftof.
Godt noodight ons die fijn van noodt gedrongen
Vrymoediglijck te komen in Sijn Hof
Daer Christus zelf ons voorfpraek is gezeeten
Het is vergeefs tot andren dan gekermt.
Het is vergeefs om andren hulp gekreeten
Want 't is vergeefs foo Godt ons niet befchermt.
U Kerck fcheen onze Kerck verkracht, eilaci!
Doch Godt helpt ons uyt d' overrompelingh
Van 't Wolvenheir, 't geen in een Lamre ftaci
Tyrannifch moordt en achtet feer geringh.
Waerom laet ghy Godts eer niet ongefchonden
Ghy hanght vergeefs aen 't uiterlijck uw hart
Vergeefs zijt ghy aen 't Paeps gebot gebonden
Terwijl Godts woort u valfche wijsheit tart.
Ons kerck ftaet dan, met eeren, vaft uytwendigh.
U waere kerck en blijft dogh niet beftendigh.

A. CONSTANTS, Med. Stud.

Gedruckt op Nickerfe Vondelbrug. Ao. 1646.

Vondel kon ongelukkig niet zwijgen wanneer hy werd aangetast en gaf nu van zijne zijde het hierachter volgende gedicht uit.

KENTEECKEN DES AFVALS.

HEBR. VII.

Het Priesterdom verandert zijnde, zoo is het noodigh dat de verandering der Wet geschiede.

IRENEUS leerling van POLYCARP, 's Apostels leerling.

Hy leerde een nieuwe offerhande des Nieuwen Testaments.

WAER zagh ooit zon geregelt Rijck
Godsdienſteloos in 's werelts ronde?
En waer den Godſdienſt, zonder blijck
Van offerhande, voor de zonde?
Natuur, en *Moſes* ſtrenge Wet,
En Euangeli 't Offer wijdden;
Het zy bebloet, of zonder ſmet
Van bloet; als, in de leſte tijden,
D' Aertspriester offerde, op Gods diſch,
10 Zijn vleeſch en bloet, in ſchijn van koren,
En druiſs en wijns geſtaltenis,
Ten zoen van Gods gerechten toren,
En zuiver Offer, lang beduit
Door Offers, en van Malachias
15 Ons klaer geſpelt, zoo lang vooruit,
Voor 't bloedige Offer van Meſſias;
Die na 't onbloedigh offer quam
Ter ſlacht-bank, nedrig en geduldigh,
En hing aen 't hout, gelijck een lam,
20 Geoffert bloedigh en onſchuldigh.
De Heilant zelf verzagh zijn Kerck
Van middelen, om dees genade
Haer toe te dienen, in dit perck
Des ſtrijts; het zy hy zielen bade
25 Met water in de kracht van 't bloet,
Zijn zichtbaer bloet, aen 't Kruis vergoten;
Het zy hy die verzoent, en voedt,
Door Offerhande en ſpijs, genoten
En opgeoffert op 't altaer,

30 Door wettigheit van Stedehouders.
Dees gront ſtaet vaſt: dit licht is klaer:
Dees grontleer ſtorf op 't kint van d' ouders:
Men vraegh den Martelaer *Juſtijn*,
Die ſchier d' Apoſtels had geſproken,
35 Eer nauwelijx de zonneſchijn
Der eerſte heileeuw was gedoken:
Men vraegh het *Ireneus*, ſcherp
In 't luiſtren, om Godts wil te hooren,
Als een ſcholier van *Polykarp*,
40 Zijn' meeſter, door *Sint Jan* herboren:
Men vraegh de Vaders, op een ry,
Wat *Malachias* profeteerde
Van 't zuivere offer: kent hier by
Den tuimelgeeſt, die 't volck verkeerde,
45 En zoo vermetel vloeckt en ſchelt
Voor een vervloeckte afgoderye
Den dienſt, van JEZUS ingeſtelt.
O taſtelijcke razernye!
Hoe ſloeght ghy voort, gelijck vergift,
50 En ſmette ſtroomen, en landouwen,
Met uw vernuft, en ſchijn van Schrift,
Om d' offerloosheit op te bouwen!
Een laſter, die zoo luide ſchreit
Tot Godt: ô heilooze opperſchennis,
55 Die Godt zijn wettigh Recht ontzeit,
En blint noch roemt van Kriſtus kennis!
Die Kriſtus eeuwigh Offer ſtuit,
Die bluſcht de zon des Godtsdienſts uit.

1. Kon. 2. *Waerom ſloot ghy mijn offerhande met voeten?*

30 *Door wettigheit van Stedehouders:* dit hangt niet af van het voorafgaande *versoent en vordt;* maar van *opgeöffert:* en de zin is alzoo: „offerhande en ſpijs, door wettig geördende Priesters genoten en opgeöfferd aan 't altaar"
40 *Vervloeckte afgoderye:* de woorden, in den Katechismus der Nederlandſche Gereformeerde Kerk voorkomende, XXX Zondag: „*Ende alſoo en is de Misie in den gront anders niet, dan een verloochenisse der eeniger offerhande ende lijdens Jeſu Christi, ende een* vervloeckte afgoderye."
51 *Schijn van Schrift:* voor „ſchijnbaar u op ſchriftuurtexten grondende."

Dit gedicht gaf aanleiding dat er een „Ware kenteeken des afvals" verſcheen en de „Krabbelaars," zoo als Hooft hen in een zijner brieven noemt, weêr druk hun gang gingen. Het regende twistſchriften, waarvan echter de meeste niet waard zijn om aan de vergetelheid onttrokken te worden. Ik geef alleen het navolgende, als